וְנִשְׁמָתוֹ עוֹלָה לשמים וְשׁוּב אֵינָהּ יוֹרֶדֶת.

הגמרא מביאה מימרות בענין ההספד: **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְׁמֵיהּ** [–בשמו] **דְּרַב, מֵהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל אָדָם נִיכָּר אִם הנפטר בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא הוּא, אִם לָאו,** שאם היה אדם כשר הכל בוכים עליו ומורידים דמעות ומספרים בשבחו. מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם כך הוא, **וְהָאָמַר לֵיהּ רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת, אַחִים בְּהֶסְפֵּידָא** – כאשר תספידני לאחר מותי התאמץ לחמם ולעורר את רחמי השומעים כדי שיבכו, **דְּהָתָם קָאִימְנָא** – כיון שנשמתי תהיה שם ותשמע את דבריך. ומדוע הורצרך להזהיר על כך, הרי לפי שיטתו ממילא יבכו עליו כולם כיון שהיה אדם גדול. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא,** כוונת רב היא **דִּבְהָא** – אצל אדם כשר, **דְּמִתַּמְּמוּ לֵיהּ וְאָחִים** – כשמתממים את השומעים הם מתחממים ובאים לידי בכי, אך ללא החימום אינם בוכים כיון שעל אדם זקן אין רחמי בני אדם נכמרים כל כך, ולפיכך הזהיר על הספדו, אולם **בְּהָא** – באדם שאינו כשר, **דְּמִתַּמְּמוּ לֵיהּ וְלֹא אָחִים** – גם כשמתממים את השומעים אינם באים לידי בכי, וכך ניכר מתוך ההספד אם היה הנפטר אדם כשר.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָה, בְּגוֹן מַר דְּקָנוּ לֵיהּ כּוּלְהוּ פּוּמְבְּדִיתָאֵי – ששונאים אותו כל בני פומבדיתא עירו, **מַאן אָחִים הֶסְפֵּידָא** – וכי יהיה מי שיתאמץ להספידך כראוי לאחר מותך. **אָמַר לֵיהּ** רבה, **מִיפָּתְיָא** – די לי בכך **דַּאֲתָּ** [–אתה] **וְרַבָּה בַּר רַב חָנָן תספידוני.**

הגמרא מבארת כיצד יודעים מי יזכה לעולם הבא: **בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵרַב, אֵיזֵהוּ בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לֵיהּ** רב את הפסוק (ישעיה ל כא) **'וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ, כִּי תַאֲמִינוּ וְכִי תַשְׂמְאִילוּ'.** כלומר, מי שישמע את ההולכים בהלוויתו אומרים 'לכו בדרך שהלך בה הנפטר מבלי לנטות לימין או לשמאל', מובטח לו שהוא בן העולם הבא. **רַבִּי חֲנִינָא אָמַר,** איזה הוא בן העולם הבא, **כֹּל שֶׁדַּעַת רַבּוֹתֵינוּ נוֹחָה הֵימֶנּוּ** – שדעתם נוחה ממה ששומעים עליו ורואים אצלו.

הגמרא מביאה פסוק המדבר במעלת אדם שמזכירים שבח מעשיו בהספדו: נאמר בפסוק 'כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסּוֹפְדִים' (קהלת יב ה). מבארת הגמרא: **בְּנֵי גְלִילָא** [–בני הגליל] **אָמְרִי,** כוונת הפסוק להזהיר **'עֲשֵׂה דְּבָרִים** שיאמרו הספדנים **לִפְנֵי מִטָּתְךָ',** כלומר, עשה בחייך מעשים טובים שלאחר מותך יזכירום בהספדך. ואילו **בְּנֵי יְהוּדָה אָמְרִי** בפירוש הפסוק, **'עֲשֵׂה דְּבָרִים לְאַחַר מִטָּתְךָ'.** מוסיפה הגמרא: **וְלֹא פְּלִיגִי** – אין מחלוקת ביניהם וגם בני יהודה התכוונו לדברי בני הגליל, אלא **דְּמַר כִּי אַתְרֵיהּ וּמַר כִּי אַתְרֵיהּ** – בני הגליל דברו כפי מנהג מקומם שהספדן עומד לפני המטה של הנפטר ומספר בשבחו, ואילו המנהג ביהודה היה שהספדן עומד מאחורי המטה ומספר בשבחו.

עוד בענין זכירת יום המיתה: **תָּנָן הָתָם** – שנינו באבות דרבי נתן (פט"ו מ"ד), **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שׁוּב** בתשובה **יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר, וְכִי אָדָם יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ** [–באיזה] **יוֹם יָמוּת** שידע לשוב יום אחד לפני כן. **אָמַר לָהֶן, וְכָל שֶׁכֵּן** הוא, כיון שאינו יודע **יָשׁוּב הַיּוֹם שֶׁמָּא יָמוּת לְמָחָר, וְנִמְצָא שֶׁכָּל יָמָיו עוֹבְרִים** עליו **בִּתְשׁוּבָה, וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ 'בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר'** (קהלת ט ח), וכוונתו שהבגדים הם משל לנשמה שצריך אדם לשומרה טהורה ונקיה, ועל כן ישוב בתשובה תמיד.

הגמרא מביאה משל בענין זה: **אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, מָשָׁל** למה הדבר דומה, **לְמֶלֶךְ שֶׁזִּימֵּן אֶת עֲבָדָיו לְסָעוּדָה וְלֹא קָבַע לָהֶם זְמַן** לבואם. מה עשו, **הַפִּיקְחִין שֶׁבָּהֶן קִישְּׁטוּ אֶת עַצְמָן** מיד בבגדים יפים **וְיָשְׁבוּ עַל פֶּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ** לחכות לסעודה, לפי **שֶׁאָמְרוּ, כְּלוּם** [–וכי] **חָסֵר** דבר **לְבֵית הַמֶּלֶךְ,** בודאי הכל כבר מוכן לסעודה ויתכן שיקראו לנו לבא פתאום ולא נספיק להתקשט. ואילו **הַטִּפְּשִׁים שֶׁבָּהֶן הָלְכוּ לִמְלַאכְתָּן** ולא הכינו עצמן לסעודה, לפי **שֶׁאָמְרוּ, כְּלוּם יֵשׁ סְעוּדָה בְּלֹא טִרְחָה,** בודאי צריכים עדיין אנשי המלך לטרוח בצורכי הסעודה ויש לנו עוד זמן רב כדי להתקשט. והנה **בְּפִתְאוֹם בִּיקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת עֲבָדָיו** לבא לסעודה, **הַפִּיקְחִין שֶׁבָּהֶן נִכְנְסוּ לְפָנָיו כְּשֶׁהֵן מְקוּשָּׁטִין,** ואילו **הַטִּפְּשִׁים** שבהן **נִכְנְסוּ לְפָנָיו כְּשֶׁהֵן מְלוּכְלָכִין** מחמת מלאכתם. **שָׂמַח הַמֶּלֶךְ לִקְרַאת הַפִּיקְחִים וְכָעַס לִקְרַאת הַטִּפְּשִׁים. אָמַר, הָלְלוּ שֶׁקִּישְּׁטוּ אֶת עַצְמָן לַסְּעוּדָה יֵשְׁבוּ וְיֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ, וְאילו הָלְלוּ שֶׁלֹּא קִישְּׁטוּ עַצְמָן לַסְּעוּדָה יַעַמְדוּ וְיִרְאוּ** כיצד הפקחים יושבים ואוכלים. וכך גם בעולם הבא, הצדיקים ישבו ויהנו ואילו הרשעים יעמדו ויראו. אולם **חָתָנוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר אָמַר,** אי אפשר לומר כן שהטפשים יעמדו וירא, **שהרי אַף הֵן** [–הטפשים] **נִרְאִין כְּמְשַׁמְּשִׁין** בכך את המלך כאילו נקראו להיות המשרתים בסעודה, ואינם מתביישים בכך, ונמצא שאין המשל מתאים לענושם של רשעים בעולם הבא. **אֶלָּא** כך צריך לומר, **אֵלּוּ וְאֵלּוּ יוֹשְׁבִין** בסעודה, אלא **שֶׁהָלְלוּ** [–הפקחים] **אוֹכְלִין, וְהָלְלוּ** [–הטפשים] **רְעֵבִין, הָלְלוּ שׁוֹתִין, וְהָלְלוּ צְמֵאִים,** וכך ניכרת בושתם של הטפשים. **שֶׁנֶּאֱמַר** במה שהודיע הנביא לרשעים את עונשם בעולם הבא לעומת שכרם של הצדיקים שם (ישעיה סה יג–יד) **'כֹּה אָמַר ה', הִנֵּה עֲבָדַי יֹאכֵלוּ וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ, הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׁתּוּ וְאַתֶּם תִּצְמָאוּ, הִנֵּה עֲבָדַי יָרֹנּוּ מִטּוּב לֵב וְאַתֶּם תִּצְעֲקוּ מִכְּאֵב לֵב'.**

פירוש נוסף לפסוק שהובא לעיל: **דָּבָר אַחֵר, 'בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים',** אֵלּוּ [–זו] **צִיצִית,** שהבגד בו מטילים אותה מלובן, **'וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר',** אֵלּוּ **תְּפִילִּין,** שהרי נאמר (קהלת ז א) 'טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב', ושנינו במסכת ברכות (ו.) לגבי הפסוק 'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ' (דברים כח י) ש'שם ה'' היינו תפילין שבראש, ומתוך שה'שם' עדיף על ה'שמן' ודאי שאסור שיחסר, דהיינו שיחסרו התפילין מהראש. ומזהיר איפוא הפסוק את האדם שבכל עת יהיו בגדיו מצויצים כהלכה ועל ראשו יהיו מונחות תפילין.

הדרן עלך שואל

פרק עשרים וארבע - מי שהחשיך

משנה

משנתנו מבארת כיצד ינהג אדם הבא בדרך בערב שבת והחשיך לו היום, שהקילו חכמים והתירו לו להביא את כיסו בכמה אופנים: **מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ** לו היום כשהיה בא **בַּדֶּרֶךְ** בערב שבת, ובידו כיס עם מעות, כיון שאסור להוליכו ארבע אמות ברשות הרבים, **נוֹתֵן כִּיסוֹ לְנָכְרִי** מבעוד יום כדי שיביאו לעיר, **וְאִם אֵין עִמּוֹ נָכְרִי, מַנִּיחוֹ עַל הַחֲמוֹר** שעמו.

המשנה מביאה דין נוסף בענין משאו של מי שהחשיך לו בדרך: היה בא בדרך בליל שבת וחמורו טעון, **וְהִגִּיעַ לְחָצֵר הַחִיצוֹנָה** של העיר, ובא לפרוק את המשא מהבהמה, **נוֹטֵל** בידו מעל בהמתו **אֶת הַכֵּלִים הַנִּיטָּלִין בְּשַׁבָּת** – הכלים שמותר לטלטלם בשבת, **וְהַכֵּלִים שֶׁאֵינָן נִיטָּלִין בְּשַׁבָּת** כשבא לפרקם מהבהמה, **מַתִּיר** את **הַחֲבָלִים** של האוכף, **וְהַשַּׁקִּין** שהיו קשורים בהם, **נוֹפְלִין מֵאֵילֵיהֶם,** אבל לא יטול אותם בידיו מעל גבי הבהמה.

גמרא

שנינו במשנה שמותר לתת את הכיס לנכרי כדי שיביאו לעיר. הגמרא מבררת מה טעם דין משנתנו. שואלת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְמֵיתַב כִּיסֵּיהּ לְנָכְרִי** – מדוע התירו לו חכמים לתת כיסו לנכרי שיוליכהו בשבת, והלא הנכרי שלוחו לשאת כיסו בשבת. משיבה הגמרא: **קִים לְהוּ לְרַבָּנַן** – ידוע וברור להם לחכמים, **דְּאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מְמוֹנוֹ** – שאין אדם יכול להמנע מלהציל את ממונו, **וְאִי לֹא שָׁרֵית לֵיהּ** – ואם לא תתיר לו להביאו על ידי גוי או בהמה, **אָתֵי לְאִיתּוֹיֵי** – יבוא להעבירו **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** ויעבור על איסור דאורייתא.

רבא מבאר שבמציאה לא התירו לתתה לגוי שיוליכנה עבורו: **אָמַר**

המשך בעמוד כו

רָבָא, דַּוְקָא כִּיסוֹ התירו לתת לגוי, שכיון שטרח להשתכר במעות אלו הרי הוא חס עליהן, ויש לחוש שאם לא נתיר לו לתת את הכיס לנכרי, יבוא לטלטלו ברשות הרבים, אֲבָל מְצִיאָה לֹא התירו, שכיון שלא טרח בה, אף אם לא נתיר לו לתתה לנכרי, אין חשש שיבוא לטלטלה ברשות הרבים.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, שהרי 'כִּיסוֹ' תְּנַן – בפירוש נאמר במשנה שיכול לתת את כיסו לנכרי, ומשמע מכך, שרק את כיסו התירו לתת לנכרי ולא מציאה, ומה הוצרך רבא להשמיענו. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר שהוּא הַדִּין שאֲפִילּוּ מְצִיאָה מותר לתת לגוי, וְהַאי דְּקָתָנֵי 'כִּיסוֹ' – והטעם שהתנא נקט 'כיסו', אין זה משום שההיתר נאמר רק בכיסו, אלא משום דְּאוֹרְחָא דְּמִילְתָא קָתָנֵי – ששנה התנא דבר המצוי והרגיל, קָא מַשְׁמַע לָן רבא שאין הדבר כן אלא דווקא נקט התנא 'כיסו', אך מציאה אסור לתת לגוי.

הגמרא מבארת באיזו מציאה אמר רבא שאסור. אומרת הגמרא: וְלֹא אֲמָרָן – ואף במציאה לא אמרנו שאסור לתתה לנכרי, אֶלָּא דְּלֹא אָתֵי לִידֵיהּ – כשלא הגיעה המציאה לידו קודם שתחשך ועדיין לא הגביהה ולא זכה בה, אֲבָל אָתֵי לִידֵיהּ – אבל באופן שהגביהה וזכה בה קודם שתחשך, כְּכִיסֵיהּ דָּמֵי – הרי היא ככיסו, ויכול ליתנה לגוי.

אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, שרבא עצמו הסתפק בדין זה, בָּעֵי [–הסתפק] רָבָא, מְצִיאָה הַבָּאָה לְיָדוֹ מַהוּ, האם נאמר שכְּיָוֹן דַּאֲתָא לִידֵיהּ כְּכִיסֵיהּ דָּמֵי – שכיון שבאה המציאה לידו, הרי היא ככיסו, ומותר לתתה לנכרי, אוֹ דִילְמָא – או שמא נאמר שכְּיָוֹן דְּלֹא טָרַח בָּהּ, אין לחוש שיעבור ויטלטלה ארבע אמות ברשות הרבים, וממילא לָאו כְּכִיסֵיהּ דָּמֵי – אין דינה ככיסו, ואסור לתתה לנכרי. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק שלא נפשטה.

שנינו במשנה: אֵין עָמּוֹ נָכְרִי מניחו על החמור. הגמרא מבארת שעדיף ליתן לנכרי מלהניח על החמור. מדייקת הגמרא: מַעֲמָא – ממה שנתנה המשנה טעם לדבריה שמניחו על החמור משום דְּאֵין עָמּוֹ נָכְרִי, יש לדייק, הָא – אבל אם יֵשׁ עָמּוֹ נָכְרִי, לַגַּבְרֵי יָהֵיב לֵיהּ – נותנו לנכרי, ואינו מניחו על החמור. מבררת הגמרא: מַאי מַעֲמָא עדיף לתת לנכרי מלהניח על החמור. משיבה הגמרא: חֲמוֹר אַתָּה מְצוּוֶּה עַל שְׁבִיתָתוֹ, שישראל מצווה שלא תעשה בהמתו מלאכה בשבת, ואילו נָכְרִי, אִי [–אין] אַתָּה מְצוּוֶּה עַל שְׁבִיתָתוֹ.

הגמרא ממשיכה לבאר דיני הקדימה באופנים שונים: היו עמו חֲמוֹר וְחֵרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אֲחֲמוֹר מַנַּח לֵיהּ – מניחו על החמור, אבל לְחֵרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – אף שאינם חייבים במצוות, לֹא יָהִיב לֵיהּ – אינו נותן להם. מבררת הגמרא: מַאי מַעֲמָא עדיף להניח על החמור, מליתן לחרש שוטה וקטן. משיבה הגמרא: הָנֵי – אלו הם בני אָדָם, ויש חשש שיטעו וילמדו מזה להתיר לתת גם לבני אדם החייבים במצוות, אבל הַאי – החמור, לָאו אָדָם הוא.

היו עמו חֵרֶשׁ וְשׁוֹטֶה וְקָטָן, נותן לְשׁוֹטֶה, משום שלשוטה אין כלל דעת, ולא יטעו כל כך ללמוד ממנו להתיר בשאר בני אדם, אבל לחרש יש דעת קלושה.

היו עמו שׁוֹטֶה וְקָטָן, נותן לְשׁוֹטֶה, משום שהשוטה אף אם יתפקח לא יזכור כלום מימי שטותו, אבל קטן יזכור לכשיגדל ויש חשש שיבוא להמשיך בזה אף לאחר שיגדל.

אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, אם היו עמו חֵרֶשׁ וְקָטָן, מַאי – למי יתן. מבארת הגמרא: אֱלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – לדעת רבי אליעזר המבוארת בברייתא להלן, לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ – אין לך להסתפק, שודאי יתן לקטן ולא לחרש, כיון שלרבי אליעזר חרש הוא ספק בר דעת, וחייב במצוות מספק. דְּתַנְיָא – שכך שנינו בברייתא, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, תְּרוּמַת חֵרֵשׁ – חרש שהפריש תרומה, אף שהפירות לא הותרו בכך, וצריך שפיקח יחזור ויפריש מהם תרומה,

מכל מקום **לֹא תֵּצֵא** התרומה לְחוּלִּין, אלא אסורה היא לזרים, **מִפְּנֵי** **שֶׁהוּא** [–החרש] **סָפֵק** אם דעתו המועטת צלולה וחייב במצוות או לא. ולדעת רבי אליעזר ודאי עדיף שיתן לקטן שאינו חייב במצוות, ולא לחרש שספק חייב. **כִּי תֵּיבָעֵי לָךְ** – מה שיש לך להסתפק הוא **אֶלֵּיבָּא דְּרַבָּנָן** – לשיטת חכמים שחרש ודאי אין דעתו צלולה ופטור הוא ממצוות בקטן, **דְּתָנַן** (תרומות פ"א מ"א), **חֲמִשָּׁה לֹא יִתְרוֹמוּ** – לא יפרישו תרומה, **וְאֵם תְּרָמוּ, אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה**, והרי הם והפירות שהופרשו עליהם, טבל כמו שהיו קודם לכן. **וְאֵלּוּ הֵן, חֵרֵשׁ** שאינו שומע ואינו מדבר, **שׁוֹטֶה, וְקָטָן**, שאין בהם דעת לתרום, **וְהַתּוֹרֵם אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ**, ללא רשות הבעלים, **וְכֵן נָכְרִי שֶׁתָּרַם אֶת שֶׁלּוֹ יִשְׂרָאֵל, אֲפִילּוּ בִּרְשׁוּתוֹ**, כיון שאינו ראוי לשליחות **אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה**, הרי שלדעת חכמים, חרש בודאי אין בו דעת. ולשיטתם יש להסתפק, **מַאי**, האם לְחֵרֵשׁ **יָהִיב** לֵיהּ – יתן את כיסו, ומשום **דְּקָטָן** **אָתֵי** – בא **לְבָלֵל דַּעַת**, כלומר, שכשיגדל יהיה בן דעת, ולכך עדיף שיתן לחרש, **אוֹ דִּילְמָא** – או שמא, **לְקָטָן יָהִיב לֵיהּ** – עדיף שיתן לקטן ולא לחרש, משום **דְּחֵרֵשׁ** יש בו חשש תקלה, **דְּאָתֵי לְאַחֲלוּפֵי בְּנָדוֹל פֵּיקֵחַ** – שיבוא להחליף ולטעות בינו ובין גדול בן דעת ולהתיר לו גם כן לטלטל, אבל מקטן לא יטעו ללמוד להתיר בגדול. **אִיבָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו, שכאשר יש עמו חרש וקטן, **לְחֵרֵשׁ יָהִיב לֵיהּ** – עדיף שיתן לקטן. **וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי, לְקָטָן יָהִיב לֵיהּ** – עדיף שיתן לקטן.

הגמרא מבררת מה יעשה אם אין עמו אחד מאלו שהותר לתת להם את כיסו. שואלת הגמרא: אם **אֵין שָׁם לֹא נָכְרִי וְלֹא חֵמוֹר, וְלֹא חֵרֵשׁ וְלֹא שׁוֹטֶה וְלֹא קָטָן, מַאי** – האם יש תקנה לכיסו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עוֹד** תקנה **אַחֶרֶת הָיְתָה** להצלת כיסו, **וְלֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוֹתָהּ**. שואלת הגמרא: **מַאי עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה**, כלומר, מהי ההצלה האחרת שיכול הוא לעשות לכיסו. משיבה הגמרא: **מוֹלִיכוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת** – שיטלנו וקודם שיעבור ארבע אמות יעמוד, וכן יעשה עד שיבוא לביתו, שאיסור העברה ברשות הרבים, אינו אלא כשהוא מעביר ארבע אמות בלא הנחה באמצע, אך לא רצו חכמים לגלותה, וגזרו שכאשר יש עמו נכרי, יתן כיסו לנכרי ולא יוליכנו בעצמו.

שואלת הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע **לֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוֹתָהּ**. משיבה הגמרא: **מְשׁוּם** שנאמר (משלי כה ב) **'כְּבוֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר וּכְבוֹד מְלָכִים חֲקֹר דָּבָר'**, כלומר, מותר להסתיר דבר תורה לכבוד שמים, אבל אין להסתיר דבר תורה לכבוד עושר אדם וחשיבותו, אלא יש לחוקרו. מבררת הגמרא: **וְהָכָא מַאי כְּבוֹד אֱלֹהִים אִיכָּא** – וכאן איזה כבוד שמים יש בהסתרת דין זה. משיבה הגמרא: שאם נתיר לו להביאו פחות פחות מארבע אמות ברשות הרבים יש לחוש שלא ידקדק בשיעורו, **וּדִילְמָא אָתֵי לְאַתּוֹיֵי** – ושמא יבוא להעבירו **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, ולפיכך אמרו שאם יש עמו נכרי לא יוליכנו פחות פחות מארבע אמות אלא יתננו לנכרי.

הגמרא מביאה מחלוקת אם גזירה זו טובה היא או לא: **תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בּוֹ בַּיּוֹם** שעלו לעליית חנניה בן חזקיה וגזרו שמונה עשרה גזירות, וגזירה זו שלא לטלטל את כיסו פחות פחות מארבע אמות בשיש עמו נכרי, היתה אחת מהם, **גָּדְשׁוּ בָּאָה** – הוסיפו על כלי המדה וגדשוהו, כלומר, הרבו לעשות סייג לתורה, והועילו בתקנתם להוסיף גדר להרחיק מהעבירה, **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בּוֹ בַּיּוֹם מָחֲקוּ בָּאָה** – בגזירתם עשו כמי שהיתה לו מידה גדושה מעט, והוסיף עליה עוד, ועל ידי שהוסיף עליה יותר מדי גרם להפחית ממנה יותר ממה שהיה בה לפני כן, כלומר, שהרבו לגזור יותר מדי ולא היו יכולים בני אדם לעמוד בגזירתם, ומתוך כך עוברים על דברי תורה, ועדיף היה להשאיר את הדין כמתחילתו ולא להוסיף עליו גזירה זו.

הגמרא מביאה עוד ברייתא המבארת את דברי רבי אליעזר ורבי יהושע: **תַּנְיָא, מָשָׁל דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – יש לתת משל לדברי רבי אליעזר ששיבח גזירה זו, **לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְקוּפָּה** [–סל] **מְלֵאָה קִישׁוּאִין וְדִילּוּעִין, אָדָם נוֹתֵן לְתוֹכָהּ** גרגירי **חַרְדָּל, וְהִיא מַחְזֶקֶת** את הגרגרים, כיון שהם נופלים בין הקישואין והדילועין, ואף כאן יפה תקנו, והוסיפו דבר המתקיים. **מָשָׁל דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – וכן משל לדברי רבי יהושע שאמר שלא יפה גזרו, **לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לַעֲרֵיבָה** [–קערה] **מְלֵאָה דְּבַשׁ, נוֹתֵן** אדם **לְתוֹכָהּ רִימּוֹנִים וֶאֱגוֹזִים, וְהִיא מְקַיְּאָה** מפני זה את הדבש שהיה בה ראשון, אף על ידי גזירה זו גרמו למכשול, כי שמא לא יאמין לנכרי שישמור לו את כיסו, ומכיון שאסרו חכמים להוליכו פחות פחות מארבע אמות, ואין אדם מעמיד עצמו על ממונו, יבוא להעביר כיסו ארבע אמות ברשות הרבים.

הגמרא חוזרת לדון בתקנה ששנינו שמניחו על החמור: **אָמַר מַר** – שנינו במשנה, אם **אֵין עִמּוֹ נָכְרִי, מַנִּיחוֹ עַל הַחֲמוֹר**. מקשה הגמרא: **וַהֲלֹא מְחַמֵּר** – והרי הוא מנהיג חמור שיש עליו משא, **וְרַחֲמָנָא אָמַר** (שמות כ ט) **'לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה** אַתָּה וגו' **וּבְהֶמְתֶּךָ'**, כלומר, שיש איסור במלאכה הנעשית על ידו ועל ידי בהמתו, דהיינו שהבהמה טעונה והוא מנהיגה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, מַנִּיחוֹ** [–לכיס] **עָלֶיהָ כְּשֶׁהִיא כבר מְהַלֶּכֶת**, שאין הבהמה עושה עקירה לכיס, ואינה עושה מלאכה כיון שהעברה ברשות הרבים אינה נחשבת למלאכה, אלא אם כן עשה גם כן עקירה והנחה. מקשה הגמרא: **וְהָא אִי אֶפְשָׁר דְּלָא קָיְימָא** – והרי לא יתכן שלא תעמוד הבהמה **לְהַשְׁתִּין מַיִם וּלְהָטִיל גְּלָלִים, וְאִיבָּא** – ויש כאן **עֲקִירָה וְהַנָּחָה**, כשחוזרת ועוקרת רגליה ללכת, אחר הטלת מים או גללים. מתרצת הגמרא: **כְּשֶׁהִיא מְהַלֶּכֶת מַנִּיחוֹ עָלֶיהָ**, ואין כאן עקירה, **וּכְשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת** להטיל גללים, **נוֹטְלוֹ הֵימֶנָּה**, ולאחר שתחזור ותעקור, ישוב ויניחנו עליה.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, שאינו מניח את הכיס על הבהמה, אלא באופן שאינה עושה עקירה והנחה, **אֲפִילּוּ** לתת את הכיס על **חֲבֵרוֹ נַמִּי** – גם כן יש להתיר באופן זה שאין חבירו עושה עקירה והנחה, כיון שאין כאן איסור דאורייתא, ומדוע התירו במשנה רק לתת על גבי בהמה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, כָּל** מלאכה **שֶׁאִם** עושה אותה **בְּגוּפוֹ**, לבדו, **חַיָּיב חַטָּאת, בַּחֲבֵרוֹ** – אם עושה את המלאכה עם חבירו, **פָּטוּר אֲבָל אָסוּר** מדרבנן, ומלאכה זו, אם היה עושה אותה לבדו היה חייב אף אם היה מגביה תוך כדי הליכה, כיון שעוקר הוא את החפץ בידים, ולא התירו חכמים לעשות זאת אף בכיס. **וְכָל** מלאכה **שֶׁאִם** עושה אותה עם **חֲבֵרוֹ פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, בַּחֲמוֹרוֹ מוּתָּר** לעשותו **לְכַתְּחִלָּה**, ולכך נותנו על החמור ואסור ליתנו על חבירו.

הגמרא מבארת מה הדין באדם שבא בדרך בערב שבת, וחבילתו על כתיפו: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הָיְתָה חֲבִילָתוֹ מוּנַּחַת לוֹ עַל כְּתֵיפוֹ** בערב שבת מבעוד יום, ושקעה החמה, **רָץ תַּחְתֶּיהָ**, כלומר, שאינו מניחה ואינו עומד, אלא משאיר אותה על כתיפו, ורץ עמה **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ**. מדייקת הגמרא: **דַּוְקָא** באופן שהוא **רָץ** התירו, **אֲבָל קָלִי קָלִי** – אם הולך בנחת מעט מעט, **לֹא**. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** אסור לו להשאיר את החבילה על כתיפו כשהוא הולך בנחת, הרי אף כשהוא הולך בנחת, כל זמן שאינו עומד ואינו נח מהליכתו, אין כאן הנחה. משיבה הגמרא: **בֵּינָן דְּלֵית לֵיהּ הֵיכֵּירָא** – מכיון שאם אינו רץ, אינו עושה היכר בהליכתו, **אָתֵי לְמֵיעַבַּד** – יבוא לעשות **עֲקִירָה וְהַנָּחָה**, שיתכן שיעמוד מהילוכו ולא ישים לב שעמד וימשיך ללכת אחרי כן, ונמצא שעשה עקירה, ואחר כך כשיניח את החבילה יעשה הנחה, אבל אם הוא רץ יש לו היכר, ולא יעשה עקירה והנחה בלא שישים לב, אלא אם יעמוד ישים אל לבו שעמד.

מקשה הגמרא: **סוֹף סוֹף**, אף שברשות הרבים יכול הוא לרוץ עם החבילה, כיון שלא עשה עקירה בשבת, מכל מקום **כִּי מָטָא לְבֵיתֵיהּ** – כאשר מגיע הוא לביתו, **אִי אֶפְשָׁר דְּלָא קָאֵי פּוֹרְתָּא** – לא יתכן שאינו עומד מעט קודם שיכנס לביתו שהרי אינו יכול לרוץ בבת אחת לתוך ביתו, **וְקָמְעֵיילּ** – והרי הוא מכניס **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד**, שהרי עשה עקירה ברשות הרבים והנחה ברשות היחיד.

המשך בעמוד קלו

מתרצת הגמרא: **דְּזָרִיק לֵיהּ כְּלְאַחַר יָד** – כאשר הוא בא לחצירו, צריך הוא לזרוק את החבילה שלא בדרך זריקה, כגון שעומד כשאחוריו כלפי החצר וזורק החבילה מכתיפו.

הגמרא מבארת דין מחמר אחר בהמתו בשבת: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, הַמְחַמֵּר אַחַר בְּהֶמְתּוֹ** – המנהיג את בהמתו כשהיא טעונה משא **בַּשַּׁבָּת, בְּשׁוֹגֵג חַיָּיב חַטָּאת, וּבְמֵזִיד** כשהתרו בו עדים, **חַיָּיב סְקִילָה.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא,** כלומר, מנין למד רמי בר חמא דין זה.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, דְּאָמַר קְרָא** (שמות כ ט), **'לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה** וגו' **וּבְהֶמְתֶּךָ',** שמפסוק זה לומדים לאיסור מחמר, ודרשו חכמים **שֶׁבְּהֶמְתּוֹ דּוֹמְיָא דִידֵיהּ** – ששוה הדין כשהוא עושה מלאכה עם בהמתו, לכשהוא עושה מלאכה בעצמו, **מָה הוּא** – כשם שבאופן שהוא עושה המלאכה לבדו, **בְּשׁוֹגֵג חַיָּיב חַטָּאת וּבְמֵזִיד חַיָּיב סְקִילָה, אַף בְּהֶמְתּוֹ נָמֵי** – אף מלאכה שעושה על ידי בהמתו, דהיינו מחמר אחריה, **בְּשׁוֹגֵג חַיָּיב חַטָּאת וּבְמֵזִיד חַיָּיב סְקִילָה.**

רבא מקשה על דינו של רמי בר חמא: **אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת** – פירכות, יש להקשות **בַּדָּבָר, חֲדָא** – האחת, **דִּכְתִיב** בפרשת הקרבנות של עובד עבודה זרה בשגגה (במדבר טו כט–ל), **'תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֲשֹׂה בִּשְׁגָגָה, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה** וגו' **וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ',** וכשנאמר בפסוק זה 'תורה אחת', **הוּקְּשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה,** לומר, שחיוב חטאת על כל עבירות שבתורה, אינו רק באופן שחייבים קרבן בעבודה זרה, **מָה** – וכשם **שֶׁבַּעֲבוֹדָה זָרָה** אין חייבים קרבן עד **דְּעָבְיד** – שעושה **מַעֲשֶׂה בְּגוּפֵיהּ** – בגופו, כלומר, שיעשה מעשה בעצמו, ולא די בכך שהוא גורם שדבר אחר עושה מעשה, שהרי נאמר 'לעושה בשגגה', שאין חייב קרבן, עד שיעשה מעשה, **הָכָא נָמֵי** – אף בשאר עבירות, אינו חייב חטאת בשוגג, **עַד דְּעָבְיד מַעֲשֶׂה בְּגוּפֵיהּ** – עד שיעשה מעשה בעצמו, אבל מחמר, שאף שהוא גורם לבהמה לעשות מעשה, בעצמו אינו עושה מלאכה אלא רק דיבור, אינו מביא חטאת, וקשה מכאן על רמי בר חמא שאמר שמחמר חייב חטאת.

וְעוֹד יש להשיב, שאף מה שאמרת שבמזיד חייב סקילה, קשה, **דִּתְנַן** (סנהדרין סו.), **הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת** נסקל, רק אם חילל **בְּדָבָר שֶׁחַיָּיבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, וְעַל זְדוֹנוֹ סְקִילָה,** מִכְּלָל – ומשמע מזה, **דְּאִיכָּא מִידֵי** – שיש איסור שבת **דְּאֵין חַיָּיבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת וְלֹא עַל זְדוֹנוֹ סְקִילָה, וּמַאי נִיהוּ** – ומהו איסור זה, הרי זה **לָאו דְּמֶחַמֵּר,** שאין חייבים עליו חטאת, ואם כן מבואר במשנה, שאף אין חייבים עליו סקילה, וקשה על רמי בר חמא.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח שהכוונה לאיסור מחמר, שאפשר להעמיד שהכוונה לאיסור **תְּחוּמִין, וְאַלִּיבָּא** – ולפי שיטתו **דְּרַבִּי עֲקִיבָא,** הסובר (סוטה כז:) שהאיסור לצאת חוץ לתחום הוא דאורייתא, אך מכל מקום אין חייבים על זדונו סקילה ולא על שגגתו חטאת.

וְאפשר להעמיד שהכוונה היא לאיסור **הַכְעָרָה** [–הדלקת אש], **וְאַלִּיבָּא** – ולפי שיטתו **דְּרַבִּי יוֹסֵי,** הסובר (לעיל ע.) שאין בה חיוב סקילה אלא רק איסור לאו.